

T.M.M.O.B
Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

SÖYLEŞİ
GLOBALLEŞME
"Teşekkür Ederim istemem"
Dr. Ergin YILDIZOĞLU
Mayıs 1995, ANKARA

SUNUŞ

Globalleşme ve yeni dünya düzeni, son yılların belki de en sık kullanılan iki kavramı. Dr. Ergin YILDIZOĞLU'nun bir madalyonun iki yüzü olarak ele aldığı bu iki kavramın önemi, bugün dünyadaki bütün ülkelerin ve ulusların kaderini tayin eden yeni bir uluslararası işbölümünün, sınır tanımaz bir mali sermayenin giderek bütün üretim ve yönetim süreçlerine hakimiyetini ifade ediyor olmalarıdır. Bizim gibi az gelişmiş ülkelere, "dünyayla bütünleşme" adına entegrasyonun tek seçeneği olarak sunulduğu anımsanırsa, bu yeni uluslararası sistemin bizleri ne kadar yakından ilgilendirdiği daha iyi anlaşılabilir.

Bir Amerikalı fon yöneticisinin sözlerini kullanarak, "Globalleşme mi? Teşekkür ederim, istemem" diyen Dr. Ergin YILDIZOĞLU, 15 yıldan fazla bir zamandır İngiltere'de yaşayan ve sermayenin uluslararası politikaları ve yönelimleri konularını yakından izleyen bir araştırmacı. Bu izlenimlerini düzenli olarak Cumhuriyet Gazetesi'nde ve kimi yayın organlarında bizlere aktaran YILDIZOĞLU, TMMOB'un davetlisi olarak Ankara'ya geldi ve Birliğimizin düzenlediği bir söyleşiye katıldı.

Ülkemizi ve bütün dünyayı yakından ilgilendiren bütün konuları yakından izlemeyi ve bu gelişmeleri bilimsel bir yaklaşımla yoğurarak halkın hizmetine sunmayı hedeflerinden biri olarak gören TMMOB, kimi konularda konunun uzmanlarıyla, üyelerini dolaysız olarak buluşturmaya çalışıyor. Bu çalışmalarını yayın yoluyla tüm kamuoyuna da iletmeyi hedefleyen Birliğimiz, medyanın ve diğer bütün kaynakların tek yanlı kullanımıyla halkın tercih yapma özgürlüğünün üzerine örtülmeye çalışılan ideolojik perdeyi aralamaya devam edecektir.

Hiçbir politik gücün, hiçbir sınıf çıkarının, evrensel aklın ve bilimsel gerçeklerin üzerini örtmeye gücünün yetmeyeceği inancı ve umuduyla...

Mayıs 1995, Yönetim Kurulu

Ergin YILDIZOĞLU : Merhaba diyerek başlamak istiyorum. Bir de beni davet ettikleri için arkadaşlara çok teşekkür ederim. Ben İngiltere'de yazıları yazıyorum, Cumhuriyet'e gönderiyorum. Ondan sonra bunlar üzerindeki yorumları alma şansım çok fazla olmuyor. Dolayısıyla hem geçen hafta İstanbul'da hem de şimdi de burada bir tartışma ortamının içine düşmekten dolayı kendimi çok şanslı hissediyorum. Benim için de oldukça önemli bir

olanak. Toplantının, söyleşinin başlığını benim bir yazımdan almışlar arkadaşlar "Globalleşme, Teşekkür Ederim İstemem". Bu benim bir ifadem değil aslında. Bu Amerikalı bir fon yöneticisi, bir yatırımcının ifadesi ve Globalleşme olarak ifade edilen süreç karşısında bu sürecin üzerinden çok hareket eden fon yatırımcılarının, büyük bankerlerin ve merkez bankası yöneticilerinin de ne kadar bir kuşku içine düşmeye başladıklarını, bir korku içine düştüklerini gösteriyor. Geçen sene yabancı basını takip edenler muazzam bir korku havasının estiğini fark etmişlerdir. Gelişmekte olan piyasalar düşüyorlar. Tahvil piyasaları alt üst oluyor. Doların çıkması için sene başında yatırım yapanlar, milyarlarca dolar büyük kayıpları sene sonuna doğru kabul etmek zorunda kalıyorlar. Ve geçen sene sonunda da bütün bu kargaşalık geldi, damgasını Meksika'ya vurdu. Ve Meksika'nın bir köşesindeki siyasi, dünyanın tümü açısından önemsiz gibi gözükebilecek bir kızıl derili hareketi bir anda Meksika'daki istikrarı sarsmaya başladı. Meksika'da sarsılan istikrar, Meksika'daki ekonomik yapıya yansıdı. Meksika'da pezo düşmeye başladı, Yatırımlar dışarıya kaçmaya başladılar derken Amsterdam'dan Singapur'a, Tokyo'dan Frankfurt'a kadar bütün borsalar allak bullak oldular, yatırımcılar hızla sağlam paralar aramaya başladılar ve mark yükselmeye başladı. Dolar düşmeye başladı. Mark'a bağlı olarak Avrupa paraları düşmeye başladı ve geçtiğimiz 7 Mart'ta da bu süreç tekrar şiddetlendi ve Wall Street Journal da yazılan bir makale şöyle bitiyordu: "Bu bir dolar krizi değil aslında, sistemik bir krizle karşı karşıyayız ve bu böyle devam ederse bu sistemin bütün sigortalarını attırır." Birçok defa bu korkudan bahsedildi. Ben bu korkuyu yaratan ortam üzerinde konuşmak istiyorum. Bunun genel bir haritasını çizmeye çalışacağım. Ondan sonra bu harita üzerinde konuşabiliriz.

Bu haritaya girmeden önce biraz hafıza tazelemek istiyorum. Tazelemek istediğim olaylardan bir tanesi Meksika. Demin bahsettim ama, bir yönüne daha değinmek istiyorum Meksika'nın. Türkiye açısından da önemli. Türkiye'de basında kısaca bunu tartıştık. Bildiğiniz gibi Meksika liberalleştirme, özelleştirme, serbestleştirme ismi altında da ifade edilen bütün IMF politikalarını hayata geçirmiş bir ülkeydi, Solomon Brothers bir rapor yayınladı Aralıkta Meksika için, bütün yatırımcılarına; "burası müthiş bir pazardır, aslında buraya yatırım yapmak gerekir" diyordu, iki hafta sonra Meksika allak bullak oldu. Türkiye'nin başına bela olan, biliyorsunuz 5 Nisandan önce Moodys'Standart and Poor şirketleri, Meksika'ya oldukça yüksek bir rating veriyorlardı. Ama Meksika gene çöktü. Sonra daha yakın zamana gelelim. Yaşı kapitalizmle eş kabul edilecek bir banka, çok prestijli bir banka. Adını sık sık duymasak bile uluslararası piyasalarda büyük ağırlığı olan bir banka, Barrings Brothers çöktü biliyorsunuz. Bunu gazino ve kumarhane esprisi içinde anlatarak basın bu işten kurtulmak istedi. Genç bir yatırımcı kumar oynamıştı ve kaybetmişti. Kumarın boyu 17 milyar dolardı, 1 milyar dolar zarar edildi buradan ve 1 milyar dolar Barrings'in varlıklarını aştığı için de Barrings battı. Enteresan bir şey var Barrings'i, in Bank isimli bir Hollanda bankası bölgede en büyük rakibi olan banka satın aldı. Bu işin sonunda, yanılmıyorsam 1 pounda satın aldı.

Tüm bu sarsıntıları geriye doğru aslında tarayabiliriz. Biliyorsunuz 1992-93'de Avrupa para sistemi allak bullak oldu. Bir yatırım dergisinin kullandığı ifadeyle; "Soros'la, 1982'de Quantum Fonu'nun yöneticisi Soros'la İngiltere merkez

bankasının müdürü masaya oturdular. Karşılıklı rest çektiler ve blöflerini yaptılar ve İngiltere oyunu kaybetti ve İngiltere para piyasasından dışarı kaçtı." Soros'un 1 milyar dolarlık bir karşı spekülasyonunu kaldıramadı İngiltere parası. Bütün bu karışıklıkların bize gösterdiği şu ki: Dünya ekonomisi çok hızlı ekonomik ve politik dönüşümlerin yaşandığı bir dönemden geçiyor ve bu dönüşümlerin konturları henüz belli değil. Hangi gelişmelerin kalıcı, hangi gelişmelerin geçici olduğu da pek belli değil. Bu yüzden havada bir belirsizlik ve korku var. Nerdeyse bir fon yöneticisinin omzuna dokunduğunuz zaman yada "po" dediğiniz zaman elinde ne var ne yok satmaya başlıyor. Bütün bu manzarayı ne zaman konuşmaya başlayacak olsak iki tane kilit kavramı kullanıyoruz. Bir tanesi küreselleşme, bir diğeri de yeni dünya düzeni, ikisi arasında şöyle bir bağlantı var. Yeni dünya düzeni küreselleşmenin hızlandığı bir döneme tarihsel olarak denk düşüyor. Yani 1980'lerin sonu küreselleşmenin sıçramaya başladığı —biraz sonra sermaye piyasasındaki bazı rakamları aktaracağım— dönem ve aynı dönemde de yeni dünya düzeninden bahsedilmeye başlanıyor. Bu ikisi arasında böyle enteresan bir bağlantı da var.

Önce küreselleşmeye değinmek istiyorum, küreselleşme kavramıyla ifade edilen sürecin iki tane bileşeni var. Bir tanesi sermaye birikim sürecine ilişkin. Burada esas olan sermaye dolaşımının serbestleşmesi, hacminin artması, hızlanması, yaygınlaşması ve yeni yatırım araçlarının devreye girmesinden bahsediliyor, ikincisi ise teknolojik gelişmelere ilişkin. Burada da bilgisayarların yaygınlaşmasından, haberleşme ve bilgi işleminin hızlanmasından ve büyük bir hızla ucuzlamasından, ucuzlamasına yol açan gelişmelerden bahsediliyor. Şimdi sermaye birikim sürecine dönersem: Şöyle bir tarihten başlamak istiyorum. 1982 borç krizi. 1970'lerde merkez ülkelerde karlar düşüyordu ve yatırım alanları oldukça damlıyordu. Halbuki bankaların elinde çok büyük miktarlarda petro dolar yada euro dolar diye ifade edilen büyük miktarlarda paralar vardı. Bu paralar üçüncü dünya ülkelerine yönelmeye başladılar. Bir iddiaya göre de üçüncü dünya ülkelerine kullanacaklarından çok daha büyük miktarda verildi bu paralar. Bizim açımızdan bu çok önemli değil. Ama sermayenin merkezden çevreye doğru bir yönelimi var 1970'lerde. Bu süreç 1982'nin sonunda Meksika'nın moratorium ilan etmesiyle bir krize dönüştü. Gelişmekte olan piyasalara güven sarsıldı ve 1970'lerde buraya doğru yönelen merkezden çevreye yönelen sermaye yön değiştirdi ve bu piyasaları terk etmeye başladı. Ve merkez ülkelere geri döndü. Ancak merkez ülkelerin ekonomik durumları çok fazla değişmemişti, yatırım alanları hala oldukça sınırlıydı. Dolayısıyla bu para üretken yatırımlara gitmedi. Borsa ve borç piyasalarına, tüketici kredilerinde sıkıştı ve büyük Boom denen bir dönem yaşandı. O zaman bu dönemin bitmeyeceği gibi iddialar vardı. Dünya ekonomisinin krizden çıktığı filan düşünülüyordu. İngiltere'de Thatcher-harite bir dönemde çok müthiş bir sevinç havası vardı. Ve bu dönemde aynı zamanda şöyle bir gelişme görüyoruz. Ekonomik liberalizmden, serbest piyasanın serbestçe işlemesinin önündeki engelleri kaldırmaktan yana olan hükümetler hakimler. İngiltere'de Thatcher, Amerika'da Reagan, Avrupa'da da -örneğin Fransa'da Mitterand- dönüş yapmaya başlamış vaziyette. 1983'de Mitterand hükümeti, sosyalist parti hükümeti, dolayısıyla serbestleştirme özelleştirme gündemde. Sermayenin dolaşımının önündeki engeller kaldırılıyor, serbestçe dolaşmasına ilişkin yasalar geçiriliyordu peş peşe. Böyle bir ortamda spekülasyona sıkışan yada

daha nazik bir isim kullanalım, borsada ve borç piyasalarına sıkışan para buralarda büyük bir tırmanış yarattı. Örneğin, 1983-87 arasında belli başlı borsalar ortalama yılda yüzde 300 büyüdüler. 1980'lerde tahvil ve hisse senedi piyasalarının hacmi gayri safi milli hasılaya oranı Amerika'da yüzde 9'dan yüzde 93'e, Almanya'da yüze 8'den 85'e, Japonya'da yüzde 7'den yüzde 119'a çıktı.

Şimdi bir de çevre ülkelere bakmak istiyorum. Çevre ülkelerde de özellikle borç krizinden etkilenen yerlerde IMF'nin Yapısal Uyum Programları uygulamaya kondu. Yapısal Uyum Programları, bu ekonomilerin uluslararasılaşması, serbest dolaşımına uyum sağlaması ve bu borç krizini atlattırması içindi. Bu Yapısal Uyum Programları'nın şöyle bileşenleri var: İç pazarın dış rekabete açılması, yabancı sermaye hareketlerinin teşviki, ihracat teşviki, ekonominin tüm kaynaklarının aslında bu dış borçların ödenmesine ayrılması. Bunun sonucu pek parlak değil, bu politikaları 80'lerin sonuna geldiğinde IMF görevlilerinin de kabul ettiği gibi istedikleri gibi başarılı olmadı. Birtakım rakamlara bakalım ne kadar başarılı olmuş, kimleri etkilemiş?

Bu dönemde, bu programı uygulayan ekonomilerde yaşam standardı yüzde 60 gerilemiş. Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere 178 milyar dolar net sermaye transferi olmuş. Bu çok büyük bir rakam. Tarihten örnek verirsek, Marshall Yardımı'nın iki katı büyüklüğünde bir rakam. Bu arada dış borçların çözümü için gündeme getirilen bu Uyum Programları sırasında bu ülkelerin dış borçları üç kat artmış. Şimdi tarihte ilerleyelim ve merkez ülkelerdeki borsa tırmanışının bittiği tarihe gelelim. 1987 Wall Street ve Londra'daki Borsa Krizi hızla yayıldı. 1987'deki merkez ülkelerdeki bu borsa krizi arkasından bir ekonomik durgunluk başladı ve burada sermaye gene yön değiştirmeye başladı ve sermaye çevre ülkelere doğru yöneldi. Bundan sonra karşımıza 1980'lerin sonunda 1990'ların başında Türkiye'de —iyimser bir şekilde kullanılan yükselmekte olan piyasaları ben daha gerçekçi buluyorum— gelişmekte olan piyasalar diye yeni bir olguyla karşı karşıya kaldı. Bence globalleşmenin esas sıçrama yaptığı ve baş döndürücü bir hıza ulaştığı dönem burası. Ne kadar büyük bir sıçrama olduğunu göstermek için bir kaç rakam vereyim burada. 1986-90 arasında çokuluslu şirketler gelişmekte olan piyasalara yılda ortalama 37 milyar dolar yatırmışlar. Bu rakam 1993'de 163 milyar dolara çıkmış. Borsa krizinden sonra gelişmekte olan ülkelere giden sermaye beş yılda 15 kat artmış ve yeni yatırım araçları yada türev piyasaları diye konuştuğumuz piyasaların hacmi 1992'de 4 trilyon dolardan 1994'de 20 trilyon dolara fırlamış yani iki sene gibi bir zamanda. Az sonra yeni dünya düzeni üzerine konuşmaya başladığımda değineceğim gibi bu olayların, bu sıçramaların olduğu tarihler aslında çok istikrarsız bir dönem. Dünyada Berlin Duvarı çökmüş ve bir siyasi belirsizlik var. Bu dönemde sermaye, teknolojik gelişmelerin yardımıyla bir oradan bir buraya hızla hareket ederken, kısa vadeli spekülasyon hareketlerinde uzmanlaşan bir sermaye şeklinde gözükmeye başlıyor. Bu kısa vadeli sermaye hacminin türev piyasalarında 20 trilyon dolara kadar çıktığını tahmin edebiliyorum. Bir de buna paralel olarak sınıf şekillenmesi var uluslararası düzeyde. Bunu aklımızda tutmak için söylüyorum tekrar döneceğim bu konuya. Bu fonları ve kısa vadeli kredileri yöneten düzlemde uluslararası mali sermaye oluşmaya başladı. Bunu sadece ben söylemiyorum, bunu bütün uluslararası piyasaları tartışanlar, bir insan türünün

türemeye başladığım, bir grup yöneticinin ve fonun oluştuğunu, bunların kısa vadeli alanlarda, spekülâtif alanlarda hareket ettiğini ve daha öncekilerden farklı bir davranış biçimi gösterdiğini ifade ediyor.

Şimdi teknolojik gelişmelere bakmak istiyorum. Yani globalleşmenin öbür bileşenine. Son yıllarda bilgisayarların bellek hacmi ve işlem gücünün ne kadar hızla arttığını hepimiz biliyoruz. Masa üstü bilgisayarların sayısının 100 milyona ulaştığı tahmin ediliyor. Bunları 30 milyonunun yerel yada bölgesel networklere bağlandığı tahmin ediliyor. Bu networklerde haberleşme, bilgi işlemi, son derece hızlanıyor ve ucuzluyor. Ve yukarıda bahsettiğim kısa vadeli sermaye hareketleri de bu aslında networkler içinde hareket ediyorlar. Bir yerden bir yere gidiyorlar. Ve herhangi bir zaman ve sınır tanımadan bu işi yapıyorlar. Burası bir anlamda sıcak paranın spekülâtif paranın yaşam alanı. Bir rakam vereyim bunun hacmini belirtmek için; elektronik işlemler, para piyasasının elektronik işlem hacminin haftada 4 trilyon dolara ulaştığı tahmin ediliyor. Bu bir tahmine göre Amerika'nın ulusal borcuna eşit bir rakam.

Bu gelişmeleri, bu teknolojik gelişmeleri teknolojik devrim düzeyine çıkararak ise, bunların alışageldiğimiz zaman ve mekan kavramları üzerinde yarattıkları etkiler. Örneğin zaman, sermaye açısından artık gece ve gündüz olarak, zaman dilimleri olarak ayrılmıyor. Süreklilik kazanıyor. 24 saat, borsaların biri açılıyor biri kapanıyor, biri açılıyor biri kapanıyor ve 24 saat boyunca kesintiye uğramadan sermaye dolaşılıyor. Dolayısıyla bir ülkeden bir ülkeye, bir pazardan diğerine, bir şirketten öbürüne koşuyor.

Bu networklerin içinde tam tarif edemediğimiz isimlendiremediğimiz bir dünya oluşuyor. Bu yarı reel yarı sanal uzay, bu son zamanlarda çok kullanılan, galiba üzerinde de bir konsensüs oluşmaya başlayan isim Syberspace, ben de şimdi bunu kullanacağım biraz fantazi olsun diye. Bu Syberspace de bilgi aktarımı, ticaret, bilgi işlemi yapılıyor. Kara para aklanıyor. Pornografi ticareti yapılıyor. Irkçılık propagandası yapılıyor. Ama aynı anda Chiapas Kızılderili'lerin bildirimleri de bize bir düğmeyle ulaşabiliyor. Ancak burada çalışanlar ve bulunanlar, işleyenler ve sırf burada bulunanlar ekonomik rantlar elde etmeye başlıyorlar. Bu da gösteriyor ki Syberspace ekonomi oluşmaya başlıyor. Bunun şu sıralarda en çok üzerinde konuşulan özelliği devletler tarafından ve hukuk tarafından kontrol edilemez halde olması. Burada yapılan ticarete vergi konamıyor. Burada yapılan ahlak dışı, işlemlere engel olunamıyor. Buralarda yapılan çeşitli, sisteme karşı yada sistemi savunan propagandaları devletler kontrol edip engellemiyorlar. Dolayısıyla burada bir sorun var. Syberspace burada organizmanın sınırlarını yırtmaya başlıyor. Ve yukarıda uluslararası mali sermaye diye bahsettiğim yeni sınıf şekillenmesi bu Syberspace içinde kendini çok ağır biçimde gösteriyor. Burada yaşıyor, burada nefes alıyor. Bu Syberspace bizim karşımıza bir sürü yeni soru getiriyor. En önemli soru bence burada bu Syberspace'i kim kontrol edecek sorusu. İlk bakışta bu Syberspace'i yaratan teknolojinin üretimini ve yayılmasını kim kontrol ederse bu Syberspace de onun kontrol edeceği gözüküyor. Peki nasıl kontrol araçları var diye baktığımızda, üç tür temel kontrol aracını yakalamak mümkün. Bunların da merkez ülkelerin yararına işleyen kontrol araçları olduğu gözüküyor.

Bir tanesi bu networklerin yani Syberspace damarlarını oluşturan, yollarını

oluşturan networklerin inşa edilmesidir. Amerika'da bu inşa yılda ortalama 300 milyar dolar para gerektiriyor. Belli ki bu kadar büyük yatırımı her ülkenin üstlenmesi mümkün değil. Diğer taraftan bu Syberspace kompüterler çalışıyor. Bu kompüterlerin kalbi microchipler ve operating Syberspace sistemleri, yani işlem programları bunların inşaları ve çizimleri şu anda merkez ülkelerin kontrolünde. Bunları yapmak için çok büyük mali olanaklar gerekiyor; bu mali olanaklar da merkez ülkelerde.

İkincisi, bilginin kontrolüne ilişkin yani bu mali kaynakların dışında mikrochiplerin işlem programlarının yaratılması için gerekli bilgi şu anda merkezden çevreye doğru yayılıyor. Yani kaynağı merkezde. Peki geliştirmekte olan ülkeler bunları kopya edemez mi, taklit edemezler mi çalamazlar mı? Tabii bunu yapabilirler derken GATT anlaşması Uruguay Senedi hemen bunu engelliyor. GATT Anlaşması Uruguay Raundu Nihai Anlaşması marka, patent telif hakları yasaları üzerinde 25-50 yıllık kontroller getiriyor. Dolayısıyla merkez ülkelerden bu teknolojinin kopya edilmesini engelliyor. Fiilen şu anda kim ürettiyse onun elinde kalmasını sağlıyor.

Bu bölümü kısaca özetlersem bir Syberspace oluşuyor. Sermayenin dolaşımı burada hızlanıyor, bu ekonomiden rantlar oluşuyor. İkincisi bu alanda yeni bir mali sermaye sınıfı şekilleniyor. Üçüncüsü, her ne kadar devletlerin sınırlarını yırtıyorsa da merkezi ülkelerin ellerinde kalacak gibi gözüküyor bu Syberspace'in kontrolü. Şimdi globalleşme yada küreselleşme madalyonun bir yüzü ise bence öbür yüzü de yeni dünya düzeni. Kısaca bunun da ana hatlarına değinmek istiyorum.

Bu yeni dünya düzeni kavramı 1989 yılından sonra başladı. Yani Berlin Duvarı'nın çökmesi ile başladı. Berlin Duvarı'nın yıkılması sembolik de olsa ama ikincisi daha az sembolik, Körfez Savaşında Sovyetler Birliği'nin batı ittifakına destek vermesi iki kutuplu dengenin ortadan kalktığını gösteriyordu bize. Artık soğuk savaş batı kazanmıştı -bunlar batının lafları- ve ABD devletleri tek süper güç idi. Gerçi askeri ve teknolojik gücü, süper güç olma ve dünyanın lideri olmasına uygun gibi gözüküyordu ama mali olarak çok ciddi sorunları vardı. Örneğin kaynak sorunlarıyla karşı karşıya olduğu gözüküyordu ekonomisinin. Bunu nereden görüyoruz, çok büyük bütçe açıklarından, cari açıklarından ve çok büyük dış borcundan görüyoruz. Ve bu tabii ki Amerika'nın genel gücünün uluslararası gücünün bir göstergesi olan dolara da yansıyor ve bizim genel eşdeğer ve sığınak para olarak bellediğimiz doların bu rolünün gittikçe zayıfladığını görüyoruz. İşte 7 Marttaki büyük sarsıntı da markın Avrupa bölgesinde ve yeniin Uzak Doğu'da sığınak para ve genel eşdeğer olmaya hazırlanmak için kıpırdandığını, yatırımcıların ne zaman başları sıkışsa, dolardan kaçıp bu iki paraya kaçtıklarını, kaçmaya başladıklarını görüyoruz.

Yeni dünya düzeninin birkaç özelliğine daha değinmek istiyorum. Soğuk savaşın bitmesinin ardından, doğunun bir nükleer tehlike olmaktan çıktığı düşüncesiyle Amerika'nın askeri şemsiyesi önemini kaybetti. Dolayısıyla batı bloku içerisinde o zamana kadar o şemsiyenin altında kalmak için gelişmiş ülkelerin ödemiş oldukları fiyat, yani ulusal sermayelerinin çıkarlarını ikinci plana atarak bloğun çıkarlarını öne alma durumları değişmeye başladı. Ve şunu görmeye başlamıştık; geliştirmekte olan ülkeler ekonomik ve siyasi alanda

rekabet eden güçler olarak ortaya çıkmaya başladılar. Ve bir bloklaşma eğiliminden bahsedildi, bahsediliyor. Bu eğilimin ne kadar güçleneceği, ne kadar devam edeceği, ne boyutlara ulaşacağı belli değil ama bir eğilim olarak ortada var. Uzak Doğuda yen çevresinde, Avrupa Topluluğu'nda mark hegemonyası altında, NAFTA'da dolar bölgesi olarak gözükten bloklardan bahsediliyor. Bu blokların arasındaki sınırlar henüz kapanmış değil. Fakat bir eğilim işte. Ama bunu da tespit etmekte fayda var.

Diğer taraftan doğu blokunun çökmesiyle uluslararası sermayeye yeni alanlar açıldı. Hem Doğu Avrupa'da hem eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri, uluslararası sermayenin girmeye başladığı, birbiriyle rekabet etmeye başladığı, tabiri caizse yeniden paylaşmaya başladığı alanlar olarak ortaya çıktılar. Dolayısıyla bu da bloklaşma eğilimiyle ve rekabetle ilgili ve bunun güçlendirici bir eğilim olarak göz önüne alınabilir.

Diğer taraftan bir başka eğilim, iki bloklu dengenin, denge sırasında askeri politik kaygılardan oluşturulmuş yada yaşatılan yada o ortamda kendine yer bulan bir sürü devlet bu denge bozulunca dış kaynaklardan, askeri ve mali kaynaklardan, politik desteklerden mahrum kalmaya başladılar. Bu hemen ülkelerin içindeki sınıf dengelerine ve ekonomik dengelere yansdı ve bu ülkeler dağılmaya başladılar. Bunları Afrika'da görmek mümkün. Özellikle cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını elde etmelerine başlamalarıyla beraber, buralarda ortaya çıkan etnik savaşlarda görmek mümkün. Dolayısıyla dünyada düşük yoğunluklu savaşlar ortaya çıkmaya başladı. Ve burası soğuk savaşın bitmesinden sonra, kötümserliğe düşen silah sanayi açısından bir ümit ışığı oldu ve silah sanayi buraya yönelmeye başladı. Global silah sanayi. Bu tabii ki iyi bir işaret değildir. Bu demektir ki savaşların devam etmesi için de yeni bir etken devreye giriyor.

Yeni dünya düzeninin vurgulamak istediğim ideolojik boyutu da var: 1980'lerde krizin çözülmesi için tek çözümün serbest piyasa ekonomisi olduğunu savunan bir görüş yaygınlaştı ve buna paralel olarak da politik düzlemde yeni sağcı bir görüş yaygınlaştı. 1989'dan sonra başlayan gelişmeler bu yeni sağcı ve serbest piyasacı görüşün aklanması için kullanıldı. Haklı çıkarılması için kullanıldı. Buna bağlı olarak da serbest piyasa merkezli, liberal, bireyci bir ideoloji yeni dünya düzeninin önemli bir parçası olarak karşımıza çıktı. Ancak yeni dünya düzeninin başladığı dönem aynı zamanda büyük bir durgunluğun yaşandığı bir dönemdi ve hem gelişmekte olan ülkelerde halkların, insanların gelirleri düşüyordu hem de gelişmiş olan ülkelerde büyük bir işsizlik vardı. Dolayısıyla bu liberal bireyci ideolojiye karşı daha önce kullanılan silah, yani sosyalist, toplumcu söylem de zayıfladığı için irrasyonel düşünce güçlenmeye başladı. Örneğin Le Monde'un 5 yıl arayla yaptığı bir araştırmanın sonuçları, -rakamları hatırlayamayacağım ama- 1980'lerin ortasında 1990'ların başında yaptığı iki kamuoyu yoklaması, fala, yeni dinlere, yeni peygamberlere inananların sayısının son derece arttığını gösteriyor.

Bizi yakından ilgilendiren bir başka gelişme daha var. Bu da tüm Kuzey Afrika'dan başlayarak bize ve cumhuriyetlere kadar ulaşan İslam-i yükselişin yeni dünya düzeninde hızlandığını görüyoruz. Batıya karşı, kapitalist ekonominin yarattığı tahribata karşı bir tepki olarak, yoksul sınıfların İslam'a

ilgi göstermeye başladığını görüyoruz.

Şimdi buraya kadar söylediklerimi özetlersem, sermayenin dolaşımı hızlanıyor ve spekülasyon hareketlerin ağırlığı öne geçiyor. Teknolojik devrim yaşıyoruz. Bu alanda merkez ülkelerin kontrollerini pekiştirme olanakları var. Ve politik istikrarsızlık var dünyada. Tek bir hegemonik güç varmış gibi gözüküyor. Askeri ve teknolojik olarak bu üstünlüğünü korur gibi gözükürken bu gücün ekonomik tabanının, bu liderliği kaldıracak kadar güçlü olmadığına dair ciddi işaretler var. Dolayısıyla yeni paylaşım alanları açılıyor ve aynı zamanda da bloklaşma eğilimi güçleniyor.

Bütün bu gelişmeler üzerinde geri dönüp bir daha değinmek istediğim bir gelişme var. Bu da uluslararası sınıf şekillenmesi. Bunu defalarca vurgulamamın sebebini, bunun kıymeti harbiyesini biraz sonra anlatmaya çalışacağım. Şimdilik şunu söyleyeyim; uluslararası mali sermaye özel bir sınıf. Henüz sınıf olup olmadığı da aslında kesin değil ama sermayenin içinde özel bir insan grubu, bir tabakadan oluşuyor. Banka ve mali sermayenin ikisini birden kontrol edebildiği için de klasik tanım olan mali sermaye tanımını buna uygulamakta bir mahsur yok.

Bu sınıfın en önemli özelliği, bir ulusal sermaye birikim sürecine çabasının olmaması. Bu sınıfın kontrol ettiği sermaye bir ülkeye giriyor çok az bir süre kalıyor. Koşullara bağlı olarak, örneğin faiz oranlarına bağlı olarak. Ya da Türkiye'de olduğu gibi faiz, enflasyon, döviz oranları hareketine bağlı olarak kalıyor. Hemen arkasından en ufak bir değişiklikte, ya da bir başka ülkede koşulların, gelirinin biraz daha yüksek olmasıyla hızla oradan çıkıyor, öbür tarafa gidiyor. Yalnız geldiği yerde, büyük miktarlarla geldiği için büyük bir döviz bolluğu yaratıyor. Ekonomilerde ani bir canlanma, hareketlenme yaratıyor. İthalatı teşvik ediyor, örneğin dış ticaret açıklarını etkiliyor. Ama aniden çıktığı zaman da arkasında büyük bir kaos ve boşluk bırakmaya başlıyor ve bir anda, örneğin bankaların döviz pozisyonları kapanamaz hale getiriyor. Ülkelerin ratingleri, yani ulusların kredi verme, kredi alabilme olanakları düşmeye başlıyor. Bu fasit var. Zaten düştükleri için çıkıyorlar, çıktıkları için düşmeye başlıyorlar. Dolayısıyla bu kriz kartopu gibi derinleşiyor. Ama bu, sermaye için hiç sorun değil. Sermaye başka bir ülkeye gidiyor. Arkasında herhangi bir kaos bırakması sorunu yok.

Çünkü bu sermayenin bir ülkedeki ulusal sermaye birikiminin sürecinde çabası olmadığı için, buradaki sınıflar ilişkisiyle de bir bağlantısı yok ve halk tabakaları karşısında kendini meşru kılma, haklı kılma gibi sorunları yok. İsteddiği gibi girip çıkabiliyor. Bunun yarattığı sorun ise, ulusal sermaye birikim sürecinde çabası olan hükümetlerin ekonomilerini yaşatabilmesi için, kendilerini seçenlerden ziyade uluslararası fon yöneticilerinin isteklerini göz önüne almalarını getiriyor. Dolayısıyla karşımıza bir hükümet çıkıyor, şunları bunları yapacağım diyerek bize bir program sunuyor. Biz bunları kabul ediyoruz. Belki popüler bir program oluyor. Çünkü yoksul kesimlerin oylarını alabilmek ancak popüler programlarla ya da populist programlarla mümkün oluyor. Fakat uluslararası mali sermaye bakıyor "ben bu programla bu ülkeye gelemem, burada karlılık yeteri kadar yüksek, ücretler yeteri kadar düşük ve işçi sınıfı da yeteri kadar evcilleşmiş değil" diyor. Dolayısıyla bunun üzerine oturuyorlar karşılıklı, yeni bir çerçeve düşünüyorlar ve uluslararası mali

sermayenin gelebilmesi için faiz hadleri değişmeye başlıyor, ülkenin parası konvertibilitesinde değeri kontrol edilmeye başlanıyor. Ve dolayısıyla burada demokrasi ve ulusal egemenlik ölüyor. Yada can çekişmeye başlıyor.

Şimdi Türkiye'ye dönük birkaç şey söyleyeceğim. Ama buraya geçmeden önce bu dönemi tarihte bir başka dönemle karşılaştırmak istiyorum. Ve dolayısıyla uluslararası mali sermaye üzerine niye bu kadar durduğum da belki bir ölçüde anlaşılacak yada izah edebileceğim. Bu dönem 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başına çok benziyor. Niye mi benziyor? Size birkaç örnek vereyim. O zaman da mali sermayenin dolaşımı serbestti. O zaman dünyada sermaye serbest dolaşıyordu, teknolojik devrim vardı. Bir örnek vereyim. Örneğin bu kompütürler bizi çok şaşırtıyorlar "ne kadar hızlı haberleşiyoruz" diye düşünüyoruz. Ama Amerika'yla Avrupa arasında denizaltı telgraf hattı döşendiği zamanki haberleşme hızının artış hızını düşünürseniz şu andaki sıçramaların da bugün için önemli olduğunu, o zamanda da Amerika'yla Avrupa arasında telgraf hattı döşenmesinin de aynı derecede etki yaptığını görebilirsiniz. Aynı şekilde iç patlamalı motor kullanılmaya başlıyor, buharlı gemilerin kullanılışı var. Dolayısıyla teknolojide bir sıçrama var. Aynı şekilde yeni alanlar sermayenin dolaşımına açılıyor. Yeni Zelanda açılıyor. Osmanlı İmparatorluğu açılmış vaziyette. Rusya açılıyor yine Rusya. Çin açılıyor, yine Çin. Kanada açılıyor, Avustralya açılıyor. Yine o zaman liderlik sorunu var. O zamana kadar uluslararası hegemonyacı güç olarak gözüken İngiliz İmparatorluğu'nun gücü zayıflıyor. Uluslararası düzlemde bir kontrol uygulayamaz hale gelmeye başlamış ve karşısında Alman ve Fransız emperyalizmi tabir ediliyor. O zamanki güçler piyasaları ve sömürgeleri paylaşmak üzere direniyorlar ve yeni alanlar açıyorlar kendilerine.

Dolayısıyla bugüne benzer bir liderlik sorunu var o zaman da. Ve bütün bu dönemde en çok lafı edilen, Hilferding ve Lenin tarafından yazılan kitaplarda bir mali sermayeden ve bu mali sermayenin bir rantıye sınıfından ve bu rantıye sınıfının üretiminden kopmasından, spekülasyona yönelmesinden, devletleri, hükümetleri manipüle etmesinden ve siyasetlere çok şiddetle müdahale etmesinden bahsediliyor. Finans oligarşilerinden bahsediliyor. Ve bu güçlerin büyük çatışmalara yol açmasından bahsediliyor. Nitekim bütün bu koşu, bütün bu o zaman Belle Epouqe diye geçiyor. Şimdi tarihte kapitalizmin büyük hızlı gelişmesi, biliyorsunuz Birinci Dünya Savaşı'na çarptı. Arkasından büyük bir karışıklık oldu. Bütün bu globalleşme dağılmaya başladı o zaman. 1920 krizinden sonra dünya ticaret devreleri kopmaya başladı. Arkasından bu arada Rusya'da devrim oldu. Avrupa'da devrimler olamadı. Süreç devam ediyor, faşizm oluyor. İspanya iç savaşı oluyor ve muazzam bir karışıklık yaşanıyor. İkinci Dünya Savaşı oluyor arkasından ve bütün bu karışıklıklardan sonradır ki 1958'lere, Kore Savaşı'nın sonuna geldiğimizde bütün bu gürültü patırtı yerleşmiş oluyor. Ve yeni bir dünyayla karşılaşıyoruz. Amerika hegemonyası altında uluslararası bir mali ve ekonomik sistem şekillenmeye başlamış.

Bu ikisi arasındaki benzerliği bence globalleşmeyi düşünürken göz önüne almakta, hatırlamakta fayda var. Şunu, söylemek için vermedim bu örneği, Şimdi tarih tekerrür edecek, şimdi bir tane Üçüncü Dünya Savaşı yaşayacağız. Arkasından bilmem ne olacak arkasından Dördüncü Dünya Savaşı yaşayacağız. Bunu söylemek istemiyorum.

Söylemek istediğim şu ki, böyle bir globalleşme, sermayenin üretimden koparak spekülasyon alanında sıkışarak bu kadar serbestleşmesinin arkasından çok büyük kargaşalıklar geliyor. Bir örnek vermek istiyorum burada. Karton filmlerde şöyle bir karakter vardır. Örneğin Tom and Jerry'de vardır. Kedi fareyi kovalarken fare boşlukta koşmaya başlar ve karşı tarafa geçer. Fare devam eder. Kedi peşinden koşmaya devam ettiği müddetçe boşlukta koşar ve birden fark eder ve bakar ki "ben boşlukta koşuyorum" der ve düşmeye başlar. Dünyada mali piyasalar bu duruma gelmiş vaziyette, üretimden kopmuş vaziyetlerde, kâr kovalarken, birikmiş artı değeri, birikmiş servetleri bölüşmek için bir kapıdan ötekine koşarken, boşlukta koşuyorlar. Ve Barring's de olduğu gibi bir tanesi düşüyor. Barring's'den önce bir sürü şirketin başına böyle şeyler geldi. Almanya'da, Kodak'ın başına geldi, Hoover aynı şeyi yaşadı Orange County denen bir Amerikan belediyesi aynı şekilde başı belaya girdi boşlukta koşmaktan, türev piyasalarında para batırmalarından dolayı.

Bunu söyledikten sonra bitirmek ve tartışmaya açmak üzere Türkiye üzerine birkaç tespit yapacağım. Bu tespitleri yapmadan önce şunu kabul etmek gerekir ki Türkiye dünya sistemine ekonomik olarak entegre olmuş bir ülke. Yeni dünya düzeninin en istikrarsız bölgelerinde sınırları var. Topraklarından petrol boru hattı geçiyor. Çok önemli, bölgesel olarak çok önemli su kaynaklarını kontrol ediyor. Aynı zamanda bulunduğu yer itibarıyla de yeni dünya düzeni içerisinde kendine yer açmaya çalışan, etki alanı kurmaya çalışan uluslararası büyük devletler tarafından da sürekli manipüle edilmeye çalışılıyor. Yine yeni dünya düzeninin önemli parçalarından biri olan İslam-i yükselişin de etkisi altında. Bu arada ise, bu konu Türkiye'de tartışılırken şöyle bir yaklaşımla hareket ediliyor. Serbest piyasa ekonomisiyle bu küreselleşmeye katılmak gerekir. Avrupa Birliği'ne ve Gümrük Birliği yoluyla batıya entegre olmak gerekiyor. Dolayısıyla sermayenin serbest dolaşımı, özelleştirme serbestleştirme ve ekonomiye müdahale etmekten vazgeçmek koşuluyla nurlu ufuklara doğru hareket edilebilir, sermayenin ve piyasanın gizli eli bu sorunu çözer.

Ancak yukarıda anlattığım manzara bence bu yaklaşımın üzerine büyük kuşukular düşürüyor. Örneğin globalleşme yada küreselleşme başladığından beri istikrarsızlık her zaman karşımıza çıkıyor. Belirsizlik karşımıza çıkıyor, mali sermayenin at koşturması karşımıza çıkıyor. Demokrasinin zayıflaması, ulusal egemenliklerin tehdit altına girmesi karşımıza çıkıyor. Diğer taraftan serbest piyasa perspektifinin uygulandığı, yani IMF Yapısal Uyum Programlarının uygulandığı, en şiddetli uygulandığı ülkelerde, örneğin Afrika'da 80'lerin sonunda büyük yıkımlarla karşı karşıya kalıyoruz. Latin Amerika'da, Meksika'dan sonra bir analistin söylediği gibi "yahu bizi de her 6 senede bir kurtarmaya başladılar, ne olacak bizim halimiz." Liberalleşme kurtarma halinde devam ediyor Meksika'da. Tabii Meksika'nın arkasında bir tane yok. Brezilya var, Arjantin ve Şili var. Şili var deyince bir dakika durmak gerekiyor. Enteresan bir olay. Şili'yi bir şekilde başka bir dünyaya bağlamak istiyorum. Diğer taraftan dünyanın başka yerlerinde serbest piyasa ekonomisine aldırmayan kapitalist ülkeler var, çok sevimli ülkeler değil bunlar açıkçası. Örneğin bir tanesi Şili, bir tanesi Güney Kore, bir tanesi Singapur bir tanesi Tayvan. Nedir bunların özelliği, bunlar sermaye hareketlerini kontrol

ediyorlar. Buralarda devlet çok uzun zamandan beri ekonomide doğrudan söz sahibi. Sermayenin ekonomi içindeki hareketini kontrol ediyordu, yakına kadar daha doğrusu. Dolayısıyla bunlar serbest piyasa reçetelerine değil kendi ulusal sermaye birikim süreçlerinin dinamiklerine öncelik vererek, belli tarihsel koşullarda onlara yardım ettiği için, başka bir model uyguladılar.

Özellikle Uzak Doğu da bütün bu krizlere karşı daha korunmalı bir dünya var. Ve şu sıralarda da özellikle bu globalleşmeden "istemem teşekkür ederim" dendiği dönemde, örneğin Hindistan'da, Filipinler'de ve Uzak Doğu ülkelerinde bu sıcak paranın girişini engellemek, en azından kontrol etmek için çeşitli yasalar çıkarılmaya çalışılıyor. Ben buraya gelirken Hindistan Parlamentosu'nda bir yasa

vardı. Geçti mi geçmedi mi bilmiyorum, fakat yabancı sermaye yatırımlarının payını yüzde 25'den yüzde 10'a düşürmeye çalışıyorlar ve gelen her türlü yatırımların, özellikle kalıcı, uzun vadeli yatırımlar olmasını ve kısa vadeli para olmamasına dikkat çekiyorlar. Dolayısıyla bir tanesi bu. Serbest piyasa diye karşımıza çıkan perspektif dünyada sermaye birikimi açısından tek perspektif değil, öbür perspektifin sevimsiz olduğunu söylememin sebebi şu: Uzak Doğu ülkeleri yaşamaktan hoşlanacağımız türden ülkeler değil. Emekçi sınıfların yaşam haklarının büyük ölçüde ellerinden alındığı, Singapur'da insanların günlük yaşamlarını tamamen kompütürlerle denetlendiği, garip ülkeler bunlar. Çevre yaşamı tarumar edilmiş, doğa perişan vaziyette, dolayısıyla bunun da fiyatı bu.

Peki acaba başka bir şey söylenebilir mi? Bence söylenebilir. Bir gerçeği göz önüne alırsak söyleyebiliriz bunu. Türkiye'nin kapitalist bir ülke olduğunu söyleyerek başlamak gerekir. Çok büyük bir laf etmediğimi biliyorum, unutulmuş bir şeyi söylemek istiyorum. Kapitalist bir ülke olduğuna göre sınıflara bölünmüş bir ülkedir burası. Yani sermaye sınıfı vardır, işçi sınıfı vardır. Başka sınıflar da vardır. Dolayısıyla dış dünyadan bu ülkeye gelen basınçlar, etkiler, çeşitli sınıflar tarafından farklı farklı içselleştirilirler. Farklı etkileri yaşar farklı sınıflar.

Türkiye'de büyük sermaye globalleşmeden yana. Bunu basınıyla sözcüleriyle açıkça ifade ediliyor. Ve istikrarsızlıklardan, istikrarsızlıkları da yaşayacağını uluslararası piyasalarda rekabet edebileceğini de ileri sürüyor, haklı olabilir. Ben bilmem büyük sermayenin inançlarının kaynaklarını. Ama şu kadarını biliyorum ki arkasında devlet gücü vardır. Büyük kredi kaynakları vardır. Elleri çok büyük mali olanaklar vardır. Dolayısıyla korunaklıdır. Diğer taraftan işçiler, emekçiler korunaklı değildirler. Tek korunakları sendikalarıdır. Sendikaların durumunu da benden çok daha iyi bilen insanlar var burada. Dolayısıyla 5 Nisan olayları olduğu zaman arkasından kitleler halinde işçi çıkarmalar yaşandığı zaman, herkes aynı şekilde etkilenmiyor burada. Ben dolayısıyla şöyle düşünüyorum; bir solcu olarak düşünüyorum, bir sosyalist olarak düşünüyorum ve şunu söylüyorum. Kapitalist sistemin nasıl ortadan kaldırılacağı tartışmaları saklı kalmak koşuluyla onları ayrıca tartışmak koşuluyla şu anda onları tartışmıyorum. Diyorum ki globalleşmeye karşı, yeni dünya düzenine karşı, bunun etkilerine karşı tutum sahibi olmak gerekir ve bir ölçüye sahip olmak gerekir. Bence bu ölçüde dışardan gelen her şeyi "aman ne güzel" diye kabul etmek yerine dönüp "bu kimi nasıl etkiliyor" deyip düşünmek gerekir. Emekçi sınıfları etkilediği yerde de, şiddetle karşı çıkmak

gerekir. Bunun biçimleri nasıl olur. Tabii ki bu tartışmanın konusu değil. Ama bence direnmek gerekir. Ve korunaksız olan sınıf ve tabakaların bu baskı altında perişan olmamasına dikkat etmek gerekir. Sol perspektiflerin bu yönde programlar oluşturması gerekir. Umarım kimse bana "senin reçeten nedir" diye sormaz. Hiç böyle bir eğilimim yok burada, sadece böyle bir perspektifi vurgulamak istiyorum. Çünkü ben bütün bunları düşündükten sonra globalleşmeye ve serbest piyasaya baktığımda iyi duygular hissetmiyorum. Bunun ikisinin de uygulandığı her yerde bela getirdiğini, belki birilerini çok zengin ettiğini ama toplumların büyük kesimini oluşturan işçileri, emekçileri hatta küçük sermaye gruplarını; bakkalı, zanaatkarları vb. çok kötü durumlara düşürdüğünü biliyorum. Ve hiç bir şey olmasa bile, insani açıdan da, demokratik perspektifle bu konuda tutum almak gerektiğini düşünüyorum.

SORU : Ülkemiz de, Gümrük Birliği ve nihayet Avrupa Birliği'ne girerek bu gelişmeleri izlemesi ve mevcut teknolojik bilgiye erişmesi mümkün mü?

E. YILDIZOĞLU : En azından GATT ve Uruguay Nihai Senedini imzalamayı kabul ettikten sonra bu kapıları büyük ölçüde kapadıklarını düşünüyorum. Bana kalsa iktidarı olan gücü olan bu nihai senedi yırtıp atıp her türlü çalıp çalma hırsızlık ve bilgi transferini kabul etmelidir ve yapmalıdır. Çünkü zamanında herkes yapmıştır. Şimdi güçleri oldukları için kapatıyorlar ve biz buna bir şey diyemiyoruz. Teşekkür ederim.

SORU : Her ne kadar emek boyutuna girmeyeceğim demişseniz de, küreselleşme sistemi içinde gerek Amerika'da, gerek yen bölgesinde, gerek dolar bölgesinde gerekse mark bölgesinde emeğin örgütlülük gücü düştüğü gibi çok güçlü güvenceleri olan Avrupa Birliği'nde bile yasaların esnekleştirildiği örgütlülük gücünün azaldığı, taşeronlaşmanın, işsizliğin ve işten çıkarmanın bunun gibi diğer işsizlik güvencelerinin, işsizlik yatırımlarının giderek azaldığı yani sermayenin küreselleşmenin tam tersine, emek boyutunda son derece paradoksal bir durumun yaşandığı görülüyor, işte buradan hareketle ayırmak mümkün değil diyorum. Buradan hareketle acaba dünyada uluslararası sınıfların daha doğrusu emek boyutunun dayanışması koşulları oluşmakta mıdır? Böyle bir senaryoya geçebilir miyiz? Küreselleşme boyutunda bunu böyle düşünsek artık kutupsallaşma polarizasyon da olduğu gibi yoksullaşmanın çok derinleştiği gözüküyor. Bütün bunlardan hareketle bir de emek cephesine bakabilir miyiz?

E. YILDIZOĞLU: Bütün bu globalleşme ve yeni dünya düzenini şu ana kadar konuştuğumuz yerden çıkarıp başka bir çerçeveye oturtmamız gerekiyor. Bu da sermayenin uluslararası krizi çerçevesine oturtmamız demektir. Bunun üzerinde çok hızlı ve çok kısa bir şey soy ley im. Benim inancım odur ki 1970'lerin başından itibaren dünya ekonomisinde gittikçe yaygınlaşan ve globalleşen artık yapısal bir kriz yaşanmaktadır. Niye bir yapısal kriz ifadesini kullanıyorum. 1950-70 arasındaki rakamlar bile bir farklı dönem geçirdiğimizi gösteriyor. Büyüme hızları yatırım ve karlılık oranları vb. ama bunlara boş verelim. Esas önemli olan şu 1950-70 arasında sermayenin uluslararası düzeyde birikimine istikrar getiren uluslararası dizilişler, ulusal kurumlar arası karşılıklı ilişkiler 1970'den sonra bu istikrarı getiremez hale gelmeye başladı. Ve herşey değişiyor. Para sistemi değişiyor, uluslararası, devletlerarası ilişkiler değişiyor. Bu arada Sovyetler Birliği çöktü, gruplaşmalar vb. Peki

sınıflar açısından bakarsak nasıl gözüküyor? Şöyle gözüküyor. Ne zaman başladı kriz? Kriz tarihsel olarak çok özgün bir zamanda başladı. 1968-73 arası. Bu yüzden örneğin ekonomik olarak baktığımızda krizin başlangıcına tarih bulamayız bir türlü. Bir ülkede 68'de başlar, bir ülkede 73'de başlar. Ama 68 ve 73'ü tek nokta olarak yakalamak gerekir. 68 ve 73 dünyanın bütün gelişmiş ülkelerinde, birçok az gelişmiş ülkelerinde sınıf savaşımının büyük sıçramalar gösterdiği dönemlerdir. Amerika'da Civil Rights Movement vardır. Metal işçileri grevleri vardır. Ama esas bizim yakından tanıdığımız Avrupa'da genel grevlere yaklaşan olaylar vardır. Ve Vietnam'ın defterinin kapanması vardır dünyada. Amerikan hegemonyasının üzerine büyük bir soru işaretinin gelmesi vardır. 1970'ler bu savaşın giderek gerilediği bir dönem oldu.

İstatiksel baktığımızda ise 1970'ler boyunca sermayenin karlılığının düştüğünü görüyoruz. 1970 ve 80 arası sermaye karlılığı düşüyor. Ve sermayede de, sermaye cephesinde de ekonomik politika sorunları var. Keynescilik şüphe altında monetarizm geliyor ve tam olarak da sermayenin nasıl bir yol izleyeceği belli değil. 1980'lerle beraber sermayenin bir saldırıya geçtiğini görüyoruz. Serbest piyasa monetarizm ve öznel tercihler üzerinde kurulmuş iktisat politikalarının gündeme girdiği "toplum yoktur, piyasa vardır ve toplum dediğimiz aslında birbirleriyle savaşan bireylerden oluşur" diyen sağ ideolojinin 1980'ler boyunca süren saldırısı aynı zamanda bir ekonomik toparlanmayı da beraber getirdi. Ama biz şöyle bir şeyi de yaşadık. Büyük bir özelleştirme dalgası altında, işçi sınıfının sınıf şekillenmesi dağıtmaya başlandı. 1980'lerde merkez ülkelerde Amerika'da Reagan'ın Hava Yolları Grevi'ne karşı asker kullanmasıyla beraber atmosfer orada da değişti. Ve işçi sınıfı ciddi ölçüde geriledi ve bu gerilemenin üzerinde karlarda bir toparlanma var. Ancak o zaman çok kullanılan kavram endüstrisizleşmeydi yani sanayiler dağılıyordu. Dolayısıyla bunun bizce önemi yeni yatırımların yapılmaması, yani yapısal değişikliğe gidememesiydi. Sermayenin kendi çevresinde uyum sağlayabilmesi için. Bu tüketici boom'u, yada Reagan boom'u, Thatcher boom'u yada Thatcher krizi işçi açısından, çünkü, Thatcher'a yöneltilen eleştiri emek cephesinden geliyordu ama sermaye memnundu bundan, Thatcher bir taraftan da krizi derinleştiriyordu. Bu saldırının sonucunda ekonomik durgunluk başladığında büyük bir işsizlik vardı. Ve işsizliğin üzerinde başladı ekonomik durgunluk. Ve ekonomik durgunluğun tahribatıyla, yüksek işsizlik düzeyi birleştiği zaman işçi sınıfının durumu direnişe oldukça elverişsiz.

Fakat sermaye açısından bir değişiklik var durumu kritik hale getiren. Globalleşen sermaye 1980'ler boyunca, globalleşmede rekabetle karşı karşıya gelmeye başladıkça, bloklaşma sertleşmeye başladıkça, ülke içerisinde emek pazarının yeniden düzenlenmesi retorikini kullanmaya başladı. Hesapça işsizlik azaltılacaktı. Ama bunu ekonomik açıdan söylerken kâr oranlarının düşme eğilimlerinin hepsi teker teker kullandı ve işlemez hale geldi. Ve gene kürkçü dükkanına döndük; emekçiye ücretliye saldırmak durumundayız. Emek elastikiyetini geliştirmek iddiasındalar.

Dolayısıyla şu andaki durum sermayenin uluslararası düzeyde bir şekillenmesi var. İlkesel düzeyde bunun yansımaları var ve gerginlikleri var. İşçi sınıfı ise sınıf şekilsizleşmesine zorlanıyor. 1970'lere kadar gelen yapının fordist tabir edilen, sermayenin birikim rejimi üzerindeki yapının ücret ilişkisine verilen isim refah devleti idi. Kısaca girersek buna, refah devleti tasfiye

ediliyor. Yada ücretlinin devlete ödediği kısım kesilmeye başlıyor ve sendikalar büyük miktarda kan kaybediyorlar. Şimdi uluslararası dayanışma son derece önemli burada tabii ki. Yalnız uluslararası dayanışmanın karşısında da çok ciddi sorunlar var. Örneğin ırkçılığın yükselmekte olduğunu görüyoruz gelişmekte olan ülkelerde. Faşist ideolojilerin yükselmekte olduğunu görüyoruz. Yerli işçilerle misafir işçiler arasındaki gerginliğin artmakta olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla işçi sınıfı tarihsel olarak çok zor bir dönemde. Bir taraftan emek pazarının elastikleştirilmesi adı altında yöneltilen saldırıyı durdurmak zorunda, diğer taraftan uluslararası dayanışma yapmak durumunda. Üstelikte diğer taraftan da bu ırkçı faşist ideolojilere karşı direnmek zorunda. Bunları sendikalarla yapmanın pek mümkün olduğunu zannetmiyorum. Tarihte bunlar genel olarak politik eksenler tarafından, politik gruplar veya örgütler tarafından bu görevler üstlenilmiştir. Maalesef şu anda uluslararası düzeyi bırakın Türkiye'de bile böyle bir sorunla karşı karşıyayız. Dolayısıyla burada "olsaydı veya bulsaydı"dan öteye bir şey söyleyemeyeceğim. Yani bir siyasi örgütlenme gereğinin olduğunu söylüyorum. Fakat bir sendikal harekette, Avrupa'da en azından —Türkiye hakkında pek fazla bilgim yok — sermayenin ileri sürdüğü tavsiyeleri kabul etme eğilimi var. Örneğin işte iş elastikiyetini kabul edelim. İşleri bölüşelim, ücretlerin düşmesini kabul edelim v.s.

Aklıma bir anekdot geldi zaman alıyor ama enteresan olduğu için anlatacağım. Fransa'da bir kasaba şu an ismini hatırlamıyorum. Bu kasabada 50 senelik bir fabrika var ve herkes bu fabrikaya çalışıyor. Bu önemli bir olay oldu. Financial Times'da ve Wall Street Journal'da tartışıldı bu olay. Çünkü işçi sınıfının ruh hali açısından çok ilginç bir şey söylüyor bu. Bu fabrikadaki patron geliyor diyor ki, "yahu ekonomik durum çok kötü ya 150 tane işçi çıkaracağım yada işçi ücretlerinizi hepinizin yüzde 10 düşürecekim". Oylama yapılıyor. Sonuç, yüzelli işçi çıkarılacak kazanıyor. Yüzelli işçiyi patron işten çıkarıyor. Ertesi gün sokakta kimse kimsenin yüzüne bakamaz haldedir o şehirde. Muazzam bir sinir gerginliği vardır. 20 yıldır 30 yıldır beraber yaşayan aileler birbiriyle konuşamaz haldedirler. Kasabayı insanlar nefretle terk etmektedirler. Dolayısıyla muazzam bir moral bozukluğu, muazzam bir kafa karışıklığı ve bireycilik tabii ki. Yüzde 10'u kabul etmek yerine, "benim ücretim aynen kalsın 150 kişiyi at aramızdan" diyor. Yüzde 10'u kabul etmek de marifet değil ama mücadele etme ise hiç bir opsiyon olarak gözüküyor burada, işte burada zor bir durum durumdayız ne yazık ki.

SORU : 1989 yılından bahsederken, Ergin Yıldızoğlu, işin ideolojik vehçesiyle ilgili Berlin Duvarı'nın yıkılışını örnek gösterdi. Ama ben biraz daha genelleştirmek istiyorum sorumu kısaca. 1989 ve 91 yılındaki Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'daki yıkılış globalizmin ve yeni dünya düzeni ideologlarının oldukça kullandığı bir olay oldu. Bunlara göre devrimler aslında kaçınılmaz olarak diktatörlüklere yol açıyorlar. Kapitalizm tek ve değişmez en gerçekçi sistem. Globalizmin ve yeni dünya düzeni ideologlarının Sovyetlerin dağılışından sonra sosyalizm ve komünizmle mücadele etmek anlamsızdır. Kapitalizmi reforme etmek ve güçlendirmek gerekir. Şimdi globalizme ve yeni dünya düzenine karşı ideolojik olarak mücadele ederken, bence burada olup biteni anlamak ve açıklamak gerekir diye düşünüyorum. Bu nedenle benim sorum Ergin Yıldızoğlu'na acaba burada olup bitenler neydi, yıkılan neydi acaba? Sosyalizmse eğer Çavuşesku örneğini görüyoruz. Romanya'daki

Çavuşesku önderliğini deviren işçilerin kendisiydi. O halde sosyalizmin temel prensiplerinden biri olan "işçi sınıfı tek devrimci sınıftır" gerçeğini bir kenara mı bırakacağız, karşı devrimci bir sınıf olarak tarih sahnesine mi çıktı acaba?

E. YILDIZOĞLU: Konu genelleşmeye başladı ama artık madem ki soruldu, bu konuda da bir yorum yapacağız. Şimdi, şu anda karşı karşıya kaldığımız ideolojik sorunların bence iki tane müsebbibi var. Bunlardan bir tanesi kendimiz maalesef. Biz 1950'ler boyunca hatta 1930'dan bu yana sosyalizmle uzaktan yakından alakası olmayan bir sistemi sosyalizm olarak kabul ettik. Neyi kabul ettik, sosyalizm olarak, şunları sosyalizm olarak kabul ettik. İşçi pasaportlarını sosyalizm olarak kabul ettik, zorunlu çalışmayı sosyalizm olarak kabul ettik, insanların belini kıran sanayileşmeyi sosyalizm olarak kabul ettik, demokratik özgürlüklerin olmadığı bir dünyayı sosyalizm olarak kabul ettik. İşin kötüsü burjuvazi de bunların sosyalizm olduğunu söylüyordu. Ve biz de burjuvaziyle beraber böyle bir dünyanın bir anlamda karabasan bir dünyanın sosyalizm olduğunu söylüyorduk. Zaman geldi yıkıldı burası ve burjuvazi döndü bize dedi ki "gördünüz mü sosyalizm karabasan gibi bir dünyaydı. Siz bunun için mücadele ettiniz ve yıkıldı." Ve biz şaşırarak ne yapacağımızı. Kafamıza saksı düşmüştü, elimiz ayağımız birbirine karıştı. Başladık bahane aramaya. "Aslında demokratikleşseydi de iyi olacaktı da ama işte olamadı, gördüğünüz gibi işte Solidarnosa CIA karıştı, öbürüne bilmem ne karıştı ve şunu kaçırdık gözden. Ve dünya tarihinde bu söyleyeceğim hiç abartma değil, dünya tarihinde hiç görülmemiş büyük bir kitle hareketi yaşandı bu dönemde. Çok büyük insan kalabalıkları; işçiler, emekçiler bu rejimlere karşı ayaklandılar.

Bu büyük bir soru açmalıydı bizim kafamızda en azından. Hala bu sorunun cevabını aramakta Türkiye solu tereddüt ediyor. Örneğin DTDK tartışmaları olurken, Kuruçeşme tartışmaları olurken 1989 tarihsel bir andır, herkes ıslık çaldı. Bu konuyu tartışmak istemedi. Ben yazılarımda bu konuya değinirken her zaman buranın devlet kapitalizmi olduğunu söylüyorum. Şöyle ifade ediyorum. Merkezi olarak kontrol edilen, bürokrasi tarafından yönetilen bir sermaye birikim tarzıdır bu diye ifade ediyorum. Ve ben kendi hesabıma bütün bu tarihe baktığımda, bu ülkeyi global olarak dünya ekonomisine yerleştirip, bir sermaye birikim modeli olarak ele alıyorum ve tüm krizini de bu sermaye birikim modelinin çöküşü olarak anlatıyorum. Kısaca söylersem bu yaygın sermaye birikim modelidir. Ve biriktirdi, biriktirdi bir çelik fabrikası, bir çimento, bir çimento fabrikası da buna karşılık da emeğin yeniden üretimi için gerekli olan tüketim araçlarını ve refahı oluşturamadı. Dolayısıyla çöküşün bununla bir alakası var.

İkincisi bence bu işin suçlusu sosyal demokrasidir. Sosyal demokrasi İkinci Dünya Savaşı bittiği zaman ortaya sosyalizmin düşmanı olarak çıktı. Ve biz ne yazık ki o mereti oradaki yeri sosyalizm olarak savunduğumuz için, sosyal demokrasi işçi sınıfına karşı çok güzel konuşabildi. Gösterdiği Doğu Almanya'da işte burası komünizm, pasaport vs. Wishinski mahkemeleri Gulak Takım Adaları işte merkez komitede herkesin polis çıkması iddiaları falan, burası da Federal Almanya, nerede yaşamak istiyorsunuz dedi.

İkinci yaptığı ise işçi sınıfına dönüp hikaye anlatmaya başladı. Bir örnek verip bitireyim bu ikisinin suçlusunu. Bu suç bu bunların üzerine atıp sonra tartışırız

isterseniz. İşçi sınıfını, sosyal demokrasi, sınıf olarak savunmaktan vazgeçti. Cepheyi genişletmek için ortaya çıktı. Dedi ki "biz iktidar olamayacağız işçiler olarak, en iyisi biz işçi sınıfının diğer sınıflarla ortak olan çıkarlarını savunalım. Küçük burjuvalardan aydınlardan oy kazanalım." Dolayısıyla işçileri, tüketiciler olarak savundu, işçileri vergi mükellefi olarak savundu, işçileri demokratik vatandaşlar olarak savundu. Ama işçileri işçiler olarak savunmadı. Yani sosyalizm perspektifi ile savunmadı. Gerek reformist olsun gerek barışçıl geçiş olsun ayrı mesele ama, böyle bir perspektif ile savunmadı işçi sınıfını. Dolayısıyla işçi sınıfı 1800'lerin başında, hatta 1700'lerin sonundan beri yaşayan sınıf olma sürecini, egemen sınıf kendisine hep "hayır vatandaşsın" dedikçe, "hayır ben ayrı bir sınıfım" diye örgütlenme sürecini, sosyal demokrasi geri çevirmeye başladı, işçi sınıfını vatandaş olarak ele aldı. "Sen vatandaşsın aslında, sen sınıf değilsin!", anlatmaya başladıkça, işçiler de kriz geldiğinde sosyal demokrasi yönetemeyecek hale geldiği zaman 1970'lerin sonunda terk etmeye başladılar sosyal demokrasiyi. Çünkü bir sınıf sadakatleri kalmamıştı, sınıf olarak düşünmüyorlardı kendilerini. Ben tabii bir eğilimden bahsediyorum. Çok fazla abartmamak lazım söylediğimi ama yeni gelen, işçi sınıfına yeni katılan işçiler, teknoloji yüksek alanlardaki işçiler, en dinamik işçi kesimidir,

İngiltere'de, örneğin hepsi M. Thatcher'e oy verdi. Bu yeni kesim işçilerinin yüksek ücretli kesimi Amerika'da Reagan'a oy verdi. Dolayısıyla sosyal demokratlar yönetemez hale geldiler. Sermaye adına beceremediler, hem işçi sınıfı üzerinde büyük bir moral çöküntüsü, yıkıntısı hem de aynı zamanda orta sınıflar da sosyal demokrasiyi terk edip kendi muhafazakar partilerine geri döndüler. Ve şu anda işçi sınıfı ortalıkta, sosyalizm çöktü fikriyle karşı karşıya, reformist bir partisi olmadan, bir garip, programsız kalmış sosyal demokrat partilerle karşı karşıya ve dolayısıyla geldik bugüne. Dolayısıyla bu arkadaşın söylediğine katılıyorum. Tarihte bizim dolaplarımızda çok iskelet var. Bunları ortaya çıkarıp, bunların hesabını yapmadıkça sosyalist hareket ve sosyal demokrasiyle de arasındaki ilişkileri doğru dürüst belirlemediği müddetçe işçi sınıfının vatandaş olarak davranmaya devam edeceğini düşünüyorum. Çünkü artık karşısında tarihin sonu geldi vs. gibi bir ideolojik saldırı da var.

SORU : Ben kısa bir soru sormak istiyorum. Konuşmalarınızın temelinde teknolojik gelişmeleri esas aldınız. 1. bölümde. Fakat teknolojik gelişmeler sürüyor. Bu teknolojik gelişmelerin bir anlamda devlet organizmasını yediğini söylediniz. Bu teknolojik gelişmeler devam ettiğine göre bu organizma yenmeye devam edecektir. Bunun limitini nasıl alabiliyorsunuz? Yani tahmin edilir bir uzun vadede nasıl senaryolardan bahsedilebilecek? Teşekkür ederim.

E. YILDIZOĞLU: Şimdi ben devlet organizmasının bir yerde yendiğini söyledim. Ama öbür taraftan da bir yere geldiğini de hatta kontrol mekanizmalarından bahsettim. Şimdi bu globalleşmenin bir yanı var. Onu göz önüne aldığınızda bu sınırlar hakkında bir fikir sahibi olabiliriz ama çok fazla senaryo üretmek mümkün değil. Bence şu, herşey globalleşiyor ve emek sabit. Sermaye ister istemez geldiği zaman bir ulusal çerçeveye geliyor. Yatırım yapacağı zamanda söyle şeylere bakıyor. Bunlar grev yapıyorlar mı, bunlar başkaldırıyorlar mı, bunların ücretleri ne durumda? Ücretleri düşükse, sendikal düzeyleri, düşükse kolay kontrol edilebilir bir işçi sınıfı varsa buraya gelip sermaye yatırım yapıyor. Peki kim sağlayabilir bunları? Devlet sağlamak

zorunda. Sınıf mücadelesi ulusal düzeylerde bütün şiddetiyle devam ediyor. Ve kriz yaşadığımızı da varsayarsak peş peşe devam edecek. Dolayısıyla devletlerin, uluslararası mali sermaye karşısında etkilerinin azalmasını ben demokrasinin azalması olarak ifade ettim. Buna karşılık ise emekçilerin üzerindeki baskıların gerekli görülmesinden dolayı devletlerin baskıcı, kontrolcü işlevleri bence devam edecektir. Devletler aynı zamanda çok güzel teşvikler de veriyorlar yabancı sermayeye. Oysa devletlerin öyle bir yanı var. Dolayısıyla, ikincisi de globalleşmenin ilelebet devam edeceğine dair işaret çok yok aslında. Bir taraftan devam edeceğini gösteren işaretler var. Bir taraftan da globalleşmenin bizzat bu atın üzerine binmiş olan binicileri "yandım Allah" diye bağıyorlar. Çünkü atın hangi engebede nereye çıkacağı konusunda çok ciddi korkulan var. 1900'lerin sonunu ve karton karakteri de bunun için örnek verdim. Sermayenin üretimden kopuşu ilelebet devam edemez. Bir şekilde üretim tekrar canlanmak zorunda, artı değeri üretmek zorunda ki tekrar bu artı değeri bölüşebilsin ve borsadaki şirketler maddi gerçeklikleri üzerinden değerlendirilsinler. Spekülatif kıymetleri, dedikodular üzerinden değerlendirilsinler. Üretimin kaynağı ise artı değerden başka birşey değil. İşçi sınıfından başka birşey değil. Dolayısıyla bu globalleşme, eninde sonunda bu başı boş gezen tavuklar, memleketine geri dönmek zorundalar. Bunu kutuplaşmayla da yada bloklaşmayla da beraber alırsak bu çelişkiler böyle devam ederse, çok sık korkulan olaylardan bir tanesi blokların kendi içlerine kapanmasıdır. Bu da Blokların kapanıp, kendi aralarında ticareti serbestleştirip birbirlerinin karşısına bütünler halinde çıkmalarına yol açacaktır. Bu noktaya geldiğimizde zaten ticaret savaşlarının kapısı hemen hemen açılmış demektir. Bir iki defa bunun köşesinden döndük. Bu senaryolar yaşandıktan sonra, blokların içinde nasıl senaryo yaşanır bilmiyorum buraya gelir miyiz bunu da bilmiyorum. Ama globalleşme eğilimi olduğu kadar bunun içinde karşıt eğilimlerin de güçlenmekte olduğunu gördüğümüzü zannediyorum.

SORU : Küreselleşmenin sürekli sermaye hareketlerini, spekülatif para hareketleri rant ekonomisi biçiminde almak lazım. Bu şekilde globalleşmeye hayır diye bir sloganımız var. Ancak şimdi bu sermayenin beynelmilel sermayenin yatırıma yani üretime dönüşmesi halinde emekçi sınıflar globalleşmeye evet mi demeli? Teşekkür ederim.

E. YILDIZOĞLU: Yatırım kısmına değinmedim. Bir rakam vererek ifade edeceğim niye değinmediğimi. 19. yüzyılın sonunda yani yabancı sermaye yatırımlarının savaştan önce ulaştığı maksimum noktasında, yabancı sermaye yatırımlarında üretilen üretim dünya üretiminin yüzde 9'u kadardı. Bugün yabancı sermaye yatırımlarından yapılan üretim dünya üretiminin yüzde 8.7' si kadardır. Dolayısıyla aradan 100 sene geçtiği halde yabancı sermayeli çokuluslu şirketlerin yatırımlarının küre içinde ulaştığı düzey aşağı yukarı 19. yüzyılın sonundaki oran kadardır. Dolayısıyla esas küreselleşme burada yaşanmıyor. Esas küreselleşmeyi, metafor olarak kullanırsak, esas bahsedilmek istenen küreselleşme konusunda ağzını açan bu serseri paradan bahsediyor aslında. Sıcak para, serseri para, nereye gittiği belli olmayan para, türev para, spekülatif para bundan bahsediyorlar. Yani mali sermayenin başıboş dolaşmasından bahsediyorlar. Dolayısıyla küreselleşmede piyasanın hacmi 2 senede 4 milyardan 20 milyara çıktıysa burada bir şeyler var. Şimdi bütün söylediklerimden şu çıkmaz herhalde diye

düşünüyorum. Eğer üretime dönerse bu sermaye, bunun bize çıkardığı bütün fiyatı kabul edeceğim. Benim bütün söylemimin ekseninde emek merkezli, işçi sınıfı merkezli bir söylem var. Ben şunu düşünüyorum işçi sınıfı kendisinin karşısına konan hiçbir projeyi, sadece "üretimden yanadır, ulusal çıkarlardan yanadır" diye kabul etmek zorunda değildir, iddiam şudur; bu sınıf bir vatandaşlar topluluğu değildir, bu bir sınıftır. Ve toplumdaki diğer mülk sahibi sınıflardan ayrı, sosyolojik ve politik özelliklere sahiptir. Ve bunları savunmadığı takdirde bu toplumda çıkarlarını savunamaz. Bunları savunmaya başladıktan sonra diğer sınıf ve tabakaların çıkarlarını da savunmaya başlayabilir. Bu, tarihte hep böyle olmuştur. İşçi sınıfı, tarihi boş verelim Zonguldak yürüyüşünü örnek verelim. Bizim Türkiye'de Zonguldak yürüyüşü başladı. Hatırlıyorum Nazlı Ilıcak Avrupa'da nasıl demokrasinin işçi sınıfıyla geldiğini anlatmaya başladı. Benim dudaklarım uçukladı. Ne alakası var şimdi demokrasiyle Nazlı Ilıcak'ın. Ama hegemonya odağı oluşmaya başlıyor. Bütün gözler işçi sınıfına yönelmeye başlıyor ve toplumda değişiklik yaratabilecek gerçek bir güç olarak gözükmeye başlıyor, insanlar ümitlerini onun üzerine yatırmaya başlıyorlar. Demokrasi isteyenler onlara yönelmeye başlıyorlar. Enflasyondan kurtulmak isteyenler onlara yatırım yapmak istiyorlar. Diğer ara sınıflar oraya yönelmeye başlıyorlar. Sosyal demokratların hatası bunu görmemek, sosyal demokrasi işçi sınıfıyla doğru dürüst ilişki kurabilse cephesini genişletme şansı o zaman mümkün. Dolayısıyla ben, üretim yapacaklar işte biz her türlü fiyatı ödemeye hazırız demek istemiyorum. Bu resmen yılanla yatağa girmek olur. Bunun sonu iyi gitmez.

BAŞKAN : Değerli konuklar söyleşimize en tatlı yerinde burada bitirmek istiyorum. Sayın Yıldızoğlu'na ve sizlere teşekkür ediyorum.